

УДК 364.442.6

Лебединська Олена Сергіївна,
доцент кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного
університету іменя Семена Кузнеця,
кандидат економічних наук, доцент,

Іванісов Олег Вікторович
доцент кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного
університету іменя Семена Кузнеця,
кандидат економічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальна безпека є універсальною науковою, політичною, правовою, освітньою, юридичною, соціальною, управлінською, медико-психологічною категорією. Людина у небезпеці втрачає здоров'я і задоволення життям, потребує захисту від небезпек, від порушення прав і свобод людини. Небезпеки у житті людини міняють її світогляд, первинні потреби стають пріоритетними, а все, що пов'язано з розвитком, відкладається на певний термін або зовсім не реалізується. Відбувається деформація свідомості та виникають обставини, коли людина, через нествореність умов соціальної безпеки, постає перед вибором – продовжувати життя в цих умовах чи міняти ці умови, або покинути свої помешкання, переїхати в більш безпечні і сприятливі для себе та сім'ї умови.

Низький рівень соціальної безпеки суспільства визначається слабкою правовою та договірною захищеністю його членів, песимістичними перспективами щодо соціальної, трудової та інноваційної активності громадян, високим рівнем бідності, безробіття, злочинності та нерівності, а також зростанням корупції та тіньових відносин. Ці негативні явища підривають національну єдність та консолідованість української нації, знецінюють перспективи на успішне майбутнє і держави, і людини.

Саме тому розробка для України сучасної моделі соціально орієнтованої економіки, яка забезпечить її дієздатність, можливість адекватно реагувати на зовнішні і внутрішні загрози, сприятиме удосконаленню соціально-економічних процесів та відповідатиме національним інтересам держави.

Якісно оцінити стан і проблеми соціальної безпеки держави в сучасних умовах складно, але надзвичайно актуально. Протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, які мають значні системні наслідки. Щоб попередити їх перетворення на катастрофічний стан, необхідно оперативно приймати державно-управлінські рішення, які визначають пріоритети розвитку в нестабільних умовах, подолання негативних наслідків прояву соціальних ризиків та небезпек, а також встановлення рівноваги в соціальній системі.

Актуальність проблем соціальної безпеки держави підтверджується низьким рівнем економічного та соціального розвитку країни. Водночас Україна володіє людським, природним, аграрно-промисловим, науково-технічним потенціалом, має культурні та історичні передумови для розвитку. Незважаючи на це, соціальні небезпеки та ризики не є об'єктом уваги інститутів влади, адже інституційне забезпечення цих процесів не передбачене у правовому полі України. Навіть збройний конфлікт не спричинив необхідних змін у державній соціальній політиці та системі національної безпеки. Ніхто із державних інститутів не взяв на себе відповідальність та додаткових обов'язків у положення про їх діяльність щодо надання гідних відповідей на сучасні соціальні виклики, на модернізацію соціальних відносин, попередження виникнення соціальних конфліктів та протиріч, подолання протистояння, а головне на збереження людського потенціалу країни, захист його прав та свобод. Механізми ефективного впливу держави на соціально-економічні процеси та методи і засоби забезпечення соціальної безпеки залишаються недостатніми. Це спричиняє загострення в Україні значної кількості соціально-економічних проблем, доведення їх до рівня загроз національній безпеці.

Зовнішні чинники формування соціальної безпеки людини мають і позитивне і негативне спрямування. При патерналістських настроях населення очікування допомоги з боку держави здебільшого не відбувається і ці нездійсненні надії на державу трансформуються в реалізовані небезпеки. Соціальна безпека людини та держави має двояке спрямування. Укріплення держави може відбуватись і за рахунок зниження безпеки людини і навіть за рахунок її життя. Варіанти впливу державних чинників на соціальну безпеку людини мають різні сценарії. По-перше, держава може цілковито опікуватись соціальною безпекою людини, ставити в стратегіях розвитку відповідні цілі і досягати їх. По-друге, держава з об'єктивних причин не може забезпечити соціальну безпеку людини через нестабільну ситуацію в Україні. По-третє, держава може бути зацікавлена в позбавленні безпеки більшості громадян, щоб через страх та звинувачення керувати їх свідомістю. По-четверте, вибірково здійснюється соціальна безпека людини (розповсюджується на представників влади, олігархів, політиків тощо). В Україні одночасно мають прояв всі визначені варіації впливу соціальної безпеки держави на людину.

Збройний конфлікт та визначені прямі соціальні загрози і ризики, які він обумовив, негативно впливають і на загальний стан у країні. Він посилив загальні негативні тенденції до створення можливостей збереження та розвитку людського потенціалу. Відволікання ресурсів на воєнні цілі поглибило системну кризу в країні, зросла залежність економіки від політики, знизилась можливість досягнення соціальних цілей. Виявилось слабке ставлення держави відстоювати національні інтереси не тільки в сфері соціальної безпеки, а і в інших її сферах – економічній, інформаційній, зовнішньоекономічній, державної безпеки, внутрішньополітичній тощо. Але громадянське суспільство ще не стало рівноправним суб'єктом управління країною і не сприяло визначеності та становленню соціальної відповідальності держави за зниження рівня національної безпеки, за втрату людей, посилення соціальної нерівності, зниження якості та рівня життя населення.

Збройний конфлікт посилив значний розрив між декларуванням високих соціальних стандартів та їх досягненням, між зафіксованими положеннями з прав людини та їх реалізацією, між проголошеними стратегічними пріоритетами та їх фактичним досягненням. Вилучення фінансових ресурсів держбюджету на воєнні цілі знизило можливості підтримки та стимулювання демографічного розвитку, підвищення рівня охорони здоров'я, а також модернізацію системи національної освіти.

Соціально-моральний стан населення визначився посиленням втрати ціннісних орієнтацій, руйнуванням духовно-культурних норм і стереотипів поведінки, непристижністю соціальної відповідальності.

Виходячи з вище зазначеного соціальна політика держави здебільшого має бути спрямована не на подолання наслідків тих чи інших соціальних хвороб, а на запобігання причин їх появи, усунення причин існуючих негативних соціальних явищ, причин виникнення соціальних ризиків, які виникають у державі, забезпечення декларованих соціальних гарантій.

Соціальна безпека як основа соціальної політики – це не лише запобігання небезпекам загалом, а такий стан держави, суспільства та особистості, який дозволяє нарощувати творчий потенціал окремої людини та суспільства загалом, при якому з'являється впевненість у майбутньому та соціальна стабільність. Якісне зростання людського потенціалу є основним чинником сталого економічного та соціального розвитку України.

Запропонована система реформ може успішно реалізовуватись у стабільних умовах, а в умовах невизначеності та нестабільності, пов'язаних зі збройним конфліктом та його негативними наслідками, виникають серйозні перешкоди для їх здійснення.

Список бібліографічних посилань:

1. Заради реформ: Стало відомо, скільки українців готові терпіти погіршення рівня життя. URL: <https://styler.rbc.ua/ukr/zhizn/stalo-izvestno-skolko-ukraintsev-gotovy-terpet-1506095766.html>.

2. Новікова О. Ф., Сидорчук О. Г. Соціальні небезпеки та їх наслідки в умовах збройного конфлікту на Сході України. Науковий часопис Академії національної безпеки, 2017. № 1/2 (13/14). С. 149—161.

3. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. пр. Вип. 3 (17) / Інститут соціології НАН України. К., 2016. 546 с.